

355.48(497.1)"1941"
94(497.1)"1941"

COBISS.SR-ID 83803913

Језик рада: Српски
Примљен: 28. 02. 2022.
Прихваћен: 27. 05. 2022.
Тип рада: Оригинални научни рад

Пуковник др Слободан Ђукић, доцент
Војна академија, Универзитет одбране
Београд, Република Србија
E-mail: slobodan.djukic@va.mod.gov.rs

ЈУГОСЛОВЕНСКА ВОЈСКА У АПРИЛСКОМ РАТУ 1941. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Југословенска војска доживела је пораз у краткотрајном Априлском рату 1941. године. Након тога Краљевина Југославија престала је да постоји, а њена територија подељена је између земаља чланица Тројног пакта. Због утицаја идеологије на послератну југословенску историографију Априлском рату није дат потребан значај нити простор који овај догађај заслужује, тако да су поједина питања до данас остала недовољно разјашњена. У раду је настојано да се објективно сагледају историјске чињенице, установе узроци брзог слома југословенске војске и извуку војна искуства, која и данас могу бити корисна за организацију и припрему Војске Србије за одбрану земље.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Априлски рат 1941. године, Војска Краљевине Југославије, Други светски рат

Југословенска војска од 1. септембра 1939. до 6. априла 1941. године

Почетак Другог светског рата затекао је Краљевину Југославију у тешком положају. Унутрашње супротности, настале због нерешеног националног и политичког питања, лоше су се од-

ражавале на стање у војсци.¹ Југословенска војска није била спремна за савремен рат. Војне фабрике у Југославији производеле су само део лаког оружја и муниције, бомбе и једноставнију опрему, који нису били ни једнообразни ни савремени. Сви тешки митраљези потицали су из Првог светског рата. Војска је оскудевала у муницији. Теже оружје и специјална опрема морали су се набављати из иностранства, што од времена кад су политички односи у Европи постали затегнути није више било могуће. Није се могло рачунати ни на испоруку ратног материјала који је раније био поручен у Чехословачкој, јер је нацистичка Немачка окупирала ову земљу.² Недостајала су нарочито противтенковска и противавионска оруђа, а два тенковска батаљона и један ескадрон брзих борних кола од 62 модерна (рено R35 и шкода ŠID) и 55 застарелих лаких тенкова (рено F.T 17 и Kegress) представљали су оклопне јединице.³ Транспорт је био сточни, добрим делом и воловски, док је захваљујући великим набавкама пред рат југословенска војска успела да моторизује око 40% коморе.⁴ При војним набавкама било је честих појава корупције. Одобрени кредити нису целисходно трошени. Влада није учинила све што је било у њеној моћи да ојача војску, што је међународна политичка ситуација захтевала.⁵

Активан старешински кадар био је малобројан, што је отежавало прелаз оружаних снага из мирнодопског у ратно стање, који је и иначе био сложен и компликован. Кадровско бројно стање било је малобројно за развој војске после огласа мобилизације. Настава није била на висини могућности, а није одговарала ни вероватним условима под којима је војска морала ступити у рат. У мирнодопској пракси – при решавању задатака, на вежбама, маневрима – радило

¹ Опширније: *Други светски рат (преглед ратних операција)*, књ. 1. (Београд: Војни историјски институт ЈНА, 1957); Велимир Терзић, *Југославија у Априлском рату 1941.* (Титоград: Графички завод, 1963); Исти, *Slom Kraljevine Jugoslavije*, књ. 1. и 2. (Београд: Народна књига Београд, Партизанска књига Љубљана – Београд, Побједа Титоград, 1982); Mile Bjelajac, *Vojska Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918–1921* (Београд: Narodna knjiga, 1988); Исти, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922–1935* (Београд: Institut za noviju istoriju Srbije, 1994).

² Далибор Денда, *Шлем и шајкача, војни фактор и југословенско-немачки односи (1918–1941)* (Нови Сад: Матица Српска, 2019), 620–627.

³ О оклопним јединицама у југословенској војсци видети више: Далибор Денда, *Тенкисти Краљевине Југославије* (Београд: Медија центар „Одбрана” и Институт за стратегијска истраживања, 2020).

⁴ Далибор Денда, *Ауто-јединице у Југословенској војсци (1918–1941)* (Београд: Медија центар „Одбрана” и Генералштаб Војске Србије, Управа за логистику, 2021), 250–252.

⁵ Војни архив у Београду (ВА), П 17, к. 87, ф 1, р.б. 6.87, лист 39; Далибор Денда, „Југословенски тенкисти у Априлском рату”, *Војноисторијски гласник*, 2 (2009), 83–84.

се по рутини, углавном као и у Првом светском рату. Континуитета и правих корака у том правцу није било и због тога што се на челу Генералштаба од 1933. до 1941. године изменило 6 начелника, већином из политичких и личних разлога. Виши командни кадар долазио је на положаје више по ранг-листи и протекцији него по својим способностима.⁶

Након слома Француске, јуна 1940. године, утицај Немачке на балканске државе знатно је порастао, заједно са претњом која је за све околне народе представљала неангажована немачка армија. Стварањем Тројног пакта, 27. септембра 1940. године, уласком немачких трупа у Румунију, 12. октобра, и нападом Италије на Грчку, 28. октобра 1940. године, отпочело је стратегијско опкољавање Југославије. У то време владајући кругови у земљи определили су се за сарадњу са силама Осовине. Крајем децембра распуштене су синдикалне организације у Загребу, а почетком јануара 1941. године организовани су концентрациони логори за антифашисте и комунисте. Када је Хитлер, крајем новембра 1940. године, донео одлуку да нападне Совјетски Савез, отпочео је његов притисак на Балкан како би обезбедио десни бок својих армија које ће употребити на Истоку. Немци су отпочели припреме за окончање рата у Грчкој, где је Италија доживљавала озбиљне неуспехе. Мађарска је приступила Тројном пакту 20. новембра, а Румунија 23. новембра 1940. године. Бугарска је то учинила 1. марта 1941. године, а сутрадан су нацистичке трупе ушле у ову земљу, у оквиру припрема за напад на Грчку.⁷

На седници одржаној 20. марта 1941. године, под председништвом намесника кнеза Павла, југословенска влада је решила да приступи Тројном пакту. После тога председник владе Драгиша Цветковић и министар иностраних послова Александар Цинцар-Марковић одлазе у Беч где, 25. марта, потписују протокол о приступању Краљевине Југославије Тројном пакту. Овај акт су поједини политички и војни кругови у земљи схватили као отворену издају националних интереса. У таквој ситуацији група прозападно оријентисаних официра је ноћу 26/27. марта извршила пуч, збацила владу, краља Петра II прогласила за пунолетног, протерала кнеза Павла и образовала владу на челу са генералом Душаном Симовићем, дотадашњим командантом ваздухопловства. Пуч је изведен у ситуацији општег незадовољства становништва изазваног капитулацијом владе Цветковић–Мачек пред Хитлером. Буран покрет народних маса по-

⁶ Mile Bjelajac, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918/1941* (Београд: Институт за новију историју Србије, Београд 2004), 18.

⁷ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, knj. 1 (Београд: Nolit, 1988), 362.

сле пуча показао је да није била у питању само промена режима већ потреба за кореним демократским променама у унутрашњој и спољној политици земље. У току 27. марта демонстрације су достигле врхунац. Али, нова влада није имала пред собом јасну политичку оријентацију, нити је била спремна да се ослони на демократски покрет народних маса. Она је изричито признала Тројни пакт против кога су народне масе најжешће протестовале.⁸

За годину и по дана, колико је протекло од почетка Другог светског рата, стање у југословенској војсци, како материјално и стручно, тако и морално, постало је горе. Колебљивост и капитуланство државног руководства одражавали су се на припреме војске за одбрану земље. Нису искоришћена искуства из војничког слома других земаља. У војном врховима дефетизам и капитуланство узимају маха што је прелазило и у отворену издају. Предузете војне мере биле су половичне, неплански спроведене и неефикасне. Неке јединице су активирани одмах по избијању Другог светског рата. Позивање обвезника на двомесечне вежбе и њихово поновно отпуштање кућама продужени су током 1940. и зими 1940/41. године. Побуна обвезника 106. пешадијског пука у Карловцу, 5. октобра 1939. године, била је врло индикативна за тадашњу психозу. Резервисти су одбили да се укрцају у вагоне, сматрајући да ће бити упућени на фронт у Француску, о чему су тада колале гласине. Побуна је угушена на станици, енергичним држањем неколико одељења.⁹

Систем активирања и дезактивирања и начин на који је он спроведен негативно се одразио на одбрамбену способност земље, јер је умањио будност и свест о правој опасности пред којом се држава налазила. У фебруару 1941. године у војсци се налазило укупно око 250.000 људи: 10.044 официра и војних службеника из кадра и 1.565 из резерве, 122.480 војника и подофицира и 87.531 обвезник, а у Граничној трупи 8.195 официра, војних службеника, подофицира и војника, док је жандармерију чинило 18.583 припадника. До краја марта 1941. године, активирањем појединих јединица, бројно стање се повећало на око 600.000 људи, али без штабова, комора и установа.

Радови на утврђивању отпочели су 1937. године на италијанском граничном фронту, а затим су настављени на фронтовима према Немачкој, Мађарској и Албанији, а тек од 1940. године и према

⁸ Исти, *Srbija u drugom svetskom ratu 1939–1945* (Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1992), 79–80.

⁹ ВА, П 17, к 22, Ф 2/16; к 20, Ф 10/1. Наредба Пов. Ђ. Бр. 12065, Министра војске и морнарице за 1. новембар 1939. године, за све официре, војне чиновнике и активне подофицире, у вези побуне у Карловцу 5. X у 21.30 часова; Mile Bjelajac, „Savska divizija u Aprilskom ratu 1941. godine”. *Vojno-istorijski glasnik*, 1 (1991), 131.

Румунији и Бугарској.¹⁰ Од почетка изградње утврђеног граничног фронта текле су и расправе о целисходности таквог подухвата. Један од најгласнијих критичара процеса утврђивања био је генерал Душан Симовић, који је још 1937. године критиковао утврђивање западног фронта као некорисно. Он је тадашњем начелнику Главног генералштаба генералу Љубомиру Марићу предлагао да се новац намењен за утврђивање, уместо у изградњу „мртвих објеката“, уложи у оспособљавање живе силе за маневарски рат, али је његов предлог одбијен. Од 1940. године нека утврђења добила су своје посебне трупе, организоване у посебне одреде и самосталне батаљоне, а непосредно пред рат из њих је формирано 16 посадних пукова, што је било недовољно за развучена утврђења на границама. План рушења и запречавања спроведен је дубље у унутрашњости земље, али је његово активирање било лоше организовано.¹¹

После 27. марта влада генерала Симовића, прихватањем Пакта, још више је унела забуну у народ и војску, успорила ратне припреме и умањила спремност земље и народа за рат. Она је тек 30. марта, уместо објаве мобилизације, објавила опште активирање (тајна мобилизација) оружане силе, с тим да први дан активирања буде 3. април. Тако је време двоструко изгубљено: мобилизација је касно објављена, а истовремено је вршена тајно, што значи знатно спорије. Поведени преговори за постизање споразума за садејство са Грцима и Британцима, и поред више састанака одржаних у марту и почетком априла, нису дали никакве конкретне резултате. Пакт о ненападању и пријатељству са СССР-ом, који је потписан у првим часовима 6. априла, био је неефикасна епизода која није имала никаквог утицаја на даљи развој догађаја. Нису успели ни покушаји да се склопи војни савез са Турском.¹²

Планови, концентрација и задаци немачке, италијанске и мађарске војске

Изненађен и огорчен отпором народа у Југославији, Хитлер је, 27. марта, одлучио да уништи Краљевину Југославију као државу. Истог дана издао је врховним командама копнене војске и ваздухопловства упутства за извршење припрема за напад на Југославију и Грчку и по-

¹⁰ В. Терзић, *Југословенска ...*, 304–309

¹¹ ВА, П 17, к. 5, ф. 1, д. 18, *Изјава генерала Душана Симовића*, 9-11; Марко Б. Милетић, „Утврђивање границе Краљевине Југославије (1935–1941)“, *Војноисторијски гласник*, 1 (2017), 87.

¹² В. Petranović, *Srbija ...*, 86–96.

звао Италију, Мађарску и Бугарску да учествују у нападу, нудећи им територијалне уступке на рачун Југославије. Румунији је поставио задатак да заштити границе према СССР-у. Директивом број 25, од истог дана, Хитлер је наредио да се концентричним нападом са простора Ријека–Грац и из рејона Софије продре у Југославију општим правцем према Београду како би се уништила њена војска, а упоредо одсекла Македонија од остале територије, као и да би се раздвојиле југословенска војска од грчких снага, успоставила веза са италијанском армијом у Албанији и проширила база за немачко-италијанску офанзиву против Грчке. С обзиром на то да је Југославија већ била опкољена са свих страна (сем на граничном фронту према Грчкој), могућности за спровођење овакве замисли биле су веома повољне. Немци су претпостављали да ће се Југословени, због прешироког граничног фронта и унутрашњих националних и политичких супротности, ограничити на одбрану Србије, Црне Горе и Македоније, а упоредо с тим да ће повести офанзиву против италијанских снага у Албанији, не би ли проширили своју основицу и дошли у бољу везу са Грцима и Британцима. Очекивали су да ће се југословенска војска жилаво бранити, нарочито у брдским пределима, и да ће тежиште отпора бити у Македонији.¹³

За операције против Југославије (подухват 25) и Грчке (Марита), немачка Врховна команда копнене војске је, наређењем од 30. марта, одредила 12. и 2. армију. Немачка 12. армија (фелдмаршал В. Лист) са 19 дивизија, груписаних у југозападној Бугарској, а делом и у Румунији, добила је задатак да нападне једновремено Југославију и Грчку, и то подељена на четири групе: I група требало је да главним снагама нападне грчку Тракију и изврши пробој према Солуну; II група да из простора Ћустендила и Горње Џумаје наступа преко Криве Паланке и Царевог Села према Скопљу и Велесу; III група из простора Софије и IV из рејона Темишвара имале су задатак да наступају према Београду. Задатак немачке 2. армије (генерал М. Вајкс), са 11 дивизија, прикупљене на простору Клагенфурт – Грац – Нађ Кањижа, био је да продре са северозапада у Југославију, заузме Загреб, а затим главним снагама дејствује између Драве и Саве у правцу Београда, а помоћним према Сарајеву. Операције 12. и 2. армије потпомагала је ојачана 4. ваздухопловна флота и 8. ваздухопловни корпус са укупно 1.500 авиона.¹⁴

Италијанска 2. армија (генерал Анброзио), јачине 14 дивизија, прикупљена је према италијанско-југословенској граници, са задатком да прво, док Немци не продру са севера, веже за себе југословенске снаге, а затим да наступа по групама на југоисток до линије Сплит–Јајце. На

¹³ В. Терзић, *Југославија ...*, 210–211.

¹⁴ *Други светски рат*, 410–412.

албанско-југословенском фронту налазило се осам дивизија 9. армије. На италијанско-грчком фронту и у Албанији Италијани су ангажовали 11. и остатак 9. армије са укупно 22 дивизије. Операције копнених снага потпомагале су 2. и 4. ваздухопловна ескадра и ваздухопловне јединице у Албанији, јачине до једне ваздухопловне ескадре, укупно око 670 борбених авиона. Мађари су, према споразуму са Немцима од 5. априла, припремили за напад на Југославију 8 пешадијских и 2 моторизоване бригаде. Румунија је затворила границу према Југославији, а Бугарска је осигуравала позадину немачке 12. армије.¹⁵

План, концентрација и задаци југословенске војске

Југословенска војска вршила је припреме за ратне операције по плану Р-40 који је у фебруару и почетком марта 1941. године унеколико измењен и преименован у план Р-41. Израђен је на идеји одбране свих фронтова изузев према Албанији, где је требало предузети офанзиву да се у садејству са Грцима потуку италијанске снаге и осигура повлачење југословенских трупа на југ преко албанске територије, а и према Задру који је требало заузети препадом. Упоредо, под јачим непријатељским притиском, са других фронтова требало је вршити постепено повлачење општим правцем на југ, у Грчку, како би се тамо поново организовао фронт са Грцима и Британцима.¹⁶

Ратни план Р-41 конкретно је предвиђао: Трећа група армија (генерал Милан Недић), састава: 3. армија, трупе 3. армијске области и Ибарска дивизија, требало је да дејствује на фронту према Албанији и јужној Бугарској. Трећа армија (генерал Илија Брашић), коју су чиниле: Зетска, Херцеговачка, Косовска и Вардарска дивизија и Комски одред, требало је да предузме офанзиву према Албанији у правцу Тиране са циљем да се што пре споји са грчким трупама. Задатак трупа 3. армијске области (генерал Јован Наумовић), састава: Струмички одред, Брегалничка, Моравска и Шумадијска дивизија, 7. коњички пук, две чете тенкова и тешки моторизовани артиљеријски пук, био је да брани гранични фронт према јужној Бугарској од Дојранског језера до Криве Паланке (укључно) како би се добило на времену и простору за сламање отпора у Албанији, и за повлачење југословенских главних снага према Солуну и кроз Албанију за Грчку. Ибарска дивизија око Урошевца била је резерва Треће групе армија.¹⁷

¹⁵ Исто, 413.

¹⁶ В. Терзић, *Југославија ...*, 316–324.

¹⁷ Милан Зеленика, „О операцијама у Југославији 1941. године”, *Војно-историјски гласник*, 4 (1951), 207–209.

Пета армија (генерал Владимир Цукавац), састава: Власински одред, Топличка, Тимочка, Крајинска и Дринска дивизија, Калнски одред и један тешки моторизовани артиљеријски пук, требало је да брани северни део граничног фронта према Бугарској и Румунији од Криве Паланке до Голупца на Дунаву (искључно), како би се добило на времену које је било потребно за повлачење снага са северног и северозападног фронта на југ. Задатак Шесте армије (генерал Димитрије Живковић), састава: Браничевски, Пожаревачки, Смедеревски, Банатски и Савски одред, Сремска и Дунавска дивизија, 2. коњичка дивизија и два тешка моторизована артиљеријска пука, био је да брани гранични фронт према Румунији, од Голупца (укључно) до Бегејског канала, и затвори правце који од Неготина воде десном обалом Дунава према Великој Морави.¹⁸

Друга група армија (генерал Милутин Неђић), коју су чиниле 1. и 2. армија, имала је задатак да брани фронт од Бегејског канала до Доњег Михољца, и то: Прва армија (генерал Милан Раденковић), састава: шест посадних пукова, Сенђански, Суботички и Сомборски одред, Потиска и 3. коњичка дивизија – гранични фронт према Румунији и Мађарској од Бегејског канала до Дунава, а Друга армија (генерал Драгослав Миљковић), састава: један посадни пук, Осјечка, Врбаска и Босанска дивизија – гранични фронт у Барањи и Славонији до Доњег Михољца. Обе армије требало је да, одбраном по дубини, обезбеде потребно време за повлачење левокрилних армија у правцу југоистока, а затим да се саме повуку кроз Србију и Босну према југу.¹⁹

Прва група армија (генерал Милорад Петровић), коју су чиниле 4. и 7. армија, имала је задатак да брани фронт према Мађарској, Немачкој и Италији од Доњег Михољца до Карлобага на мору. Задатак 4. армије (генерал Петар Недељковић), састава: Славонска, Савска и Мурска дивизија, Ормошки одред и један батаљон тенкова, био је да брани гранични фронт од Доњег Михољца до Орможа и да обезбеди време за повлачење 7. армије, а затим да води борбу по дубини, постепено повлачећи се преко Босне према југоистоку. Седма армија (генерал Душан Трифуновић), састава: девет посадних пукова, Дравска и Триглавска дивизија, Триглавски и Ришњачки планински и Лички одред, требало је да брани гранични фронт према Немачкој и Италији од Орможа до Сушака и приморски фронт Сушак–Карлобаг. У резерви Прве групе армија били су 1. коњичка дивизија, један пешадијски батаљон и један артиљеријски дивизион у рејону Загреба. Задатак трупa приморске армијске области (гене-

¹⁸ В. Терзић, *Југославија ...*, 326.

¹⁹ *Други светски рат* 418–421.

рал Милојко Јанковић), састава: Јадранска дивизија, Команда Шибеника и Боке Которске, Чапљински и Требињски одред, био је да бране приморски фронт од Карлобага до Будве. Јадранска дивизија требало је да препадом заузме Задар. Стратегијску резерву чиниле су: Динарска дивизија у Сарајеву, Личка дивизија око Модриче у Босни, Унска дивизија око Старе Пазове, Церска дивизија и две чете тенкова око Младеновца.²⁰

Ваздухопловство је имало четири бригаде (8 пукова) и две самосталне групе оперативног ваздухопловства, укупно 315 авиона, од којих 50 застарелих ловаца. Армије су поседовале по једну ваздухопловну извиђачку групу, укупно око 100 извиђачких авиона застарелог типа. Задатак ваздухопловства био је да пружа подршку операцијама копнене војске, штити позадину од напада из ваздушног простора и да бомбардује циљеве у приграничним зонама. Морнарица је имала 125 хидроавиона, од којих 66 оперативних. Југословенску флоту сачињавале су три торпедне дивизије: 1. у Боки Которској, а 2. и 3. у Шибенику, и подморничка флотила такође у Боки. Речна флотила поседовала је четири монитора и неколико помоћних бродова. Морнарица је добила задатак да брани јадранску обалу, да садејствује нападу на Задар, а на рекама и језерима да помаже копнене операције. Уочи рата морнарица је полагала mine на мору и Дунаву.²¹

Половином 1940. године, делови официрског кора изгубили су самопоуздање, сматрајући да је сила која је поразила Француску будући господар Европе и да јој се нико не може одупрети. Из обесхрабрености произлазио је дефетизам, појачан нерешеним међунационалним односима у Краљевини Југославији. О важном питању распореда виших официра у војсци није се водило рачуна. Врховни командант био је осамнаестогодишњи краљ Петар II Карађорђевић, а његов заменик осамдесетогодишњи војвода Петар Бојовић. Обојица, наравно, нису имали никакав утицај на операције којима је руководио председник владе генерал Душан Симовић који је био уједно и начелник Штаба Врховне команде и де факто врховни командант. За најважнију армију – трупе 3. армијске области – одређен је оронули пензионисани генерал Јоцо Наумовић, коме је као начелник Штаба додељен коњички генерал без штабне спреме Димитрије Павловић, такође из пензије. За команданта најјаче 6. армије до-

²⁰ В. Терзић, *Југославија ...*, 328.

²¹ Zdenko Ulepič, *Ratno vazduhoplovstvo u Drugom svetskom ratu* (Београд: Војноиздавачки завод, 1974), 298–300; Александар И. Коло, „Поморско ваздухопловство Југословенске Краљевске морнарице у Априлском рату, у: зборник радова, *Сто година српског војног ваздухопловства*, књ. 1, ур. Драгана Марковић (Београд: Медија центар „Одбрана“, 2014), 136–137.

веден је из пензије брат генерала Петра Живковића, који се, иако противзаконито, морао претходно унапредити у виши чин. Изведени пуч је појачао већ постојећи раздор међу вишим старешинама. Многима су, који су тек изашли из притвора, јер су сматрани противницима новог курса, одређени важни положаји на фронту.²²

Ратни план Р-41 предвиђао је мобилизацију 28 пешадијских и 3 коњичке дивизије, 18 здружених одреда и 16 пешадијских пукова, укупно 1.200.000 људи у оперативној и 500.000 људи у резервној војсци (заштита границе, унутрашњост и позадина).²³ Али, немачки напад затекао је Југославију тек у почетној фази мобилизације. Осим ваздухопловства, ниједна оперативна јединица није била у потпуности мобилисана. Виши штабови, јединице за везу, већи део артиљерије, возарски батаљони (колонски возови) – нису били ни изблиза спремни за акцију. Одзив резервних официра, обвезника и давалаца стоке био је свуда незадовољавајући, нарочито на територији 2. и 4. армијске области и тупа приморске армијске области, пре свега због тога што нису примали писмене позиве, а и због субверзивне делатности петоклонашких елемената. Само се 11 непотпуних дивизија, 6. априла у зору, налазило приближно на својим концентрацијским просторијама. Неке су биле на маршу, а неке још увек на мобилизацијским местима. Немци су већ 4. априла имали јасан увид у концентрацију југословенских трупа. Подаци којима су располагали указивали су на то да се јачају пограничне трупе на рачун дивизија које су раније дислоциране у унутрашњости земље. Као последица таквог распореда очекивао се јачи отпор Југословена у почетној етапи ратних дејстава. Према немачким проценама, након што тај отпор буде сломљен, доћи ће до брзог краха, пошто југословенска Врховна команда неће располагати резервама у централном делу земље.²⁴

Дакле, План Р-41 није одговарао ситуацији, чак и да су мобилизација и концентрација извршене на време, по плану и без утицаја непријатеља. Било је очигледно да је немогуће бранити све границе земље дуге три хиљаде километара против вишеструко надмоћнијег непријатеља, који је у претходним операцијама са јачим противницима показао толико продорности. Из дотадашњих операција у Другом светском рату нису извучене никакве поуке. Потцењивале су се и одбрамбене могућности италијанске армије у Албанији и тешкоће тог војишта. Нису биле предвиђене никакве алтернативе у случају да се ратни план не може спровести у дело.

²² М. Зеленика, *н.д.*, 208.

²³ В. Терзић, *Југославија ...*, 346.

²⁴ Д. Денда, *Шлем и шајкача, војни фактор и југословенско-немачки односи (1918–1941)*, 649.

Ток операција у Југославији

У току ноћи 5/6. априла, без објаве рата, немачке јединице, прешавши из Румуније на југословенску страну, заузеле су Сипски канал и спречиле да се изврши планирано затварање пловидбе Дунавом. Око 5 часова јаки састави немачке авијације извршили су напад на војне аеродроме код Скопља, Куманова, Ниша, Загреба, Брежица и Љубљане. У 6.30 часова отпочели су терористички напади на Београд, поновљени око подне, поподне и предвече са укупно 484 бомбардера уз пратњу 250 ловаца. Ваздухопловна одбрана Београда није била у могућности да спречи ове нападе, упркос великом залагању 6. ловачког пука, који је оборио 10 немачких авиона, изгубивши притом 15 ловаца.²⁵

Бомбардовање је продужено преко целог дана на железнички и друмски саобраћај у области Скопља, Ниша, Београда, у Банату, Бачкој, Срему и Славонији, и на више места у Црној Гори, Далмацији, Херцеговини и Босни. Немачко бомбардовање је пореметило мобилизацију југословенске војске. Генерал Радовановић, који се налазио на челу Команде позадине 6. армије, извештава позадину Врховне команде да није могла бити завршена мобилизација, јер су Немци, 6. априла у 7 часова ујутро, „са три велике бомбе” потпуно уништили зграду Штаба, па је целокупна опрема за мобилизацију потпуно уништена и затрпана, тако да је његова команда апсолутно неспособна за икаква дејства.²⁶

Немачка 12. армија пошла је у напад у 5.20 часова. Уз снажну подршку авијације I и II ударна група извршиле су напад од Криве Паланке до Беласице и преко грчке границе. Отпор граничних јединица и делова јединица 3. армијске области Немци су брзо сломили. Њихове јединице су заузеле Криву Паланку, Страцин и продрле даље према Дојрану. На албанском фронту 3. армија није могла предузети офанзиву због неприкупљености трупа. Да би поправила тешку ситуацију у Македонији, Врховна команда је крајем дана наредила команданту Треће групе армија да следећег дана предузме офанзиву на албанском фронту и да трупе 3. армијске области по сваку цену поврате изгубљени део Македоније, нарочито на правцу Криве Паланке.

²⁵ В. Терзић, *Југославија ...*, 424.

²⁶ *Априлски рат 1941*, зборник докумената, књ. 2, приредио Антун Милетић (Београд: Војноисторијски институт, 1987); Документ бр. 163: „Извештај команде позадине 6. Армије југословенске војске од 7. априла 1941. Команданту позадине Врховне команде о незавршеној мобилизацији и неспособности позадине 6. армије за извршење ратних задатака”, 493–494.

На северозападном фронту мање немачке снаге заузеле су планинске прелазе и теснац у долини Драве, затим граничну линију између Дравограда и Марибора, продрле преко Муре и заузеле већи део Прекомурја. Италијанско ваздухопловство бомбардовало је Боку Которску, Сплит, Дивуље, Шибеник, Мостар и друга места. Југословенска авијација је јачим снагама бомбардовала железничке станице и аеродроме код Софије, Ћустендила, Темишвара, Арада и Граца, а слабијим снагама аеродроме и трупе код Скадра. Флота је своје акције ограничила искључиво на противавионску одбрану од италијанске авијације и остала је углавном неактивна до краја рата.²⁷

Следећег дана, 7. априла, Немци су наставили операције у Македонији, разбијајући неорганизоване и слабо опремљене југословенске јединице. И поред отпора пристигле Моравске и делова Ибарске дивизије, Немци су заузели Куманово и Скопље, одакле су део снага упутили према Качаничкој клисури. Заузимањем Скопља Немци су југословенској војсци пресекли одступницу на југ и довели је у тешку ситуацију. Командант Треће групе армија покушао је да са Моравском дивизијом, ојачаном деловима Ибарске дивизије и артиљеријским јединицама, организује одбрану Косова према југу на линији Шар Планина – Скопска Црна Гора, али у томе није успео, јер су његове трупе почеле да се расипају. За то време непријатељске снаге заузеле су Штип и Велес и заробиле део Брегалничке дивизије. Немачке трупе заузеле су Радовиш и код Валандова избиле на Вардар, док је главнина 2. оклопне дивизије до 23 часа продрла до Дојрана. Остаци Брегалничке и Шумадијске дивизије и Струмичког одреда, међу којима је дошло до расула, прикупљали су се на планини Серти. На нишавском правцу предњи делови III ударне групе вршили су извиђање према Цариброду. На фронту према Албанији југословенска 3. армија прешла је у офанзиву. Косовска дивизија прешла је границу на призренском правцу и избила до реке Дрима, док је Вардарска дивизија имала мањег успеха код Дебра.²⁸

На Драви су слабе непријатељске снаге, 7. априла, прешле на десну обалу и образовале мостобран на правцима према Чаковцу, Копривници и Вировитици. Командант 4. армије наредио је да се противнападима ликвидирају немачки мостобрани, али пошто је због усташког субверзивног рада отпочело расуло јединица армије, противнапади ни током ноћи ни следећег дана нису успели. На фронту трупa приморске армијске области неке јединице су се побуниле, па

²⁷ Vojislav Mikić, „Vazduhoplovstvo u Aprilskom ratu 1941. godine”, *Vojnoistorijski glasnik*, 1 (1991), 95–96.

²⁸ *Други светски рат*, 452–454;

је дошло до растројства, услед чега Динарска дивизија није могла да крене за Сарајево, а Јадранска дивизија да нападне Задар.²⁹ Немачка авијација наставила је дејство, углавном подржавајући своје трупе, док је југословенска авијација са крајњим пожртвовањем узела учешћа у борбама на криворечком правцу. На северу земље, приликом бомбардовања железничких станица код Печуја и Сегедина, југословенски бомбардери, који су летели без ловачке подршке, претрпели су тешке губитке. Утицај југословенске Врховне команде на ток операција није се испољио. Због прекинутих веза она није била у стању да прати ток операција, а због недостатка резерви ни да на њих утиче. Тог дана влада је наредила општу мобилизацију и објавила рат Немачкој и Италији, али није било могућности да се то саопшти војним и грађанским властима.³⁰

Брзи успеси у Македонији олакшали су рад немачке III ударне групе, која је 8. априла предузела напад на нишавском правцу. После јаке артиљеријске припреме и уз подршку авијације, III ударна група прешла је у напад према Пироту. Топличка дивизија, ешалонирана по дубини, није издржала напад и уз губитке се повлачила према Белој Паланци. Немци су заузели Пирот, а после тешких борби до пада мрака и утврђене положаје северно од друма Цариброд–Пирот, заробивши већи део Топличке дивизије. Тада је командант 5. армије наредио да се трупе армије јужно од Нишаве повуку на леву обалу Јужне Мораве на линију Врање – Мали Јастребац, а снаге које су се налазиле северно на положаје западно од Тимока. У Македонији су Немци наставила наступање из рејона Скопља и заузела Стари Качаник, Тетово и Прилеп. Остаци Брегалничке и Шумадијске дивизије делом су одступили за Грчку или према Битољу, а делом су заробљени. На албанском фронту продужена је офанзива 3. армије, изузев Вардарске дивизије, која је због пада Скопља и угрожености позадине обуставила напад. Делови још непопуњене Зетске дивизије продрли су у Албанију друмом Подгорица–Скадар не наилазећи на јачи отпор. На фронту 4. армије Немци су искористили побуну јединица Славонске дивизије и заузели Вировитицу. Због ситуације коју је ова армија имала на фронту, командант Прве групе армија наредио је 7. армији да започне повлачење на југ, мада су њене трупе тог дана успешно браниле десну обалу Драве. Тако су Немци предвече заузели Марибор, а Италијани Крањску Гору.³¹

²⁹ В. Терзић, *Југославија ...*, 451–452.

³⁰ *Исто*, 452–453.

³¹ М. Зеленика, *н.д.*, 218–220.

Заузимањем Тетова, Качаника и Прилепа, немачке снаге су пресекле одступницу југословенске војске при повлачењу према Грчкој. Не наишавши на главне југословенске снаге у Македонији и Србији, како су претпостављали, Немци су их очекивали са севера. Због тога је командант 12. армије наредио III ударној групи да журно надире преко Ниша према Београду са циљем да пресече комуникације које из Србије воде према Македонији. Немци су 9. априла на нишавском правцу, надирући преко Беле Паланке, сломили слабо организовану одбрану на Плочи, заузели Ниш у 9 часова и мост на Морави, а затим главним снагама наставили продор преко Алексинца на север, а слабијим деловима према Прокупљу и Дољевцу, наилазећи на слаб отпор. Да би избегао одсецање снага које су се браниле у источној Србији, командант 5. армије је наредио да се оне хитно повуку на леву обалу Велике Мораве.³²

У Македонији су немачке снаге у продору из Качаничке клисуре главним снагама избиле на Косово и зазеле Урошевац и Призрен, а слабији деловима у покрету преко Тетова заузели су Гостивар и продужили наступање према Дебру и Кичеву. На албанском фронту Зетска дивизија напредовала је на скадарском правцу, упркос јаком италијанском отпору, док је Косовска дивизија обуставила нападе због појаве немачких трупа у својој позадини (на простору Призрена). На фронту 4. армије Немци су заузели Копривницу и проширили мостобран код Вировитице, док су се остаци расутих јединица 4. армије повукли на нове положаје. Због ситуације код 4. армије, 7. армија је убрзала повлачење десног крила општим правцем Ново Место – Карловац. Мање немачке оклопне јединице ушле су у Банат код села Ватина, где су задржане отпором Банатског одреда. Због избијања немачких оклопних јединица у долину Мораве и продора у Банат, Врховна команда је наредила да преостали делови 5. армије организују одбрану на линији Београд–Гроцка–Младеновац–Аранђеловац–Рудник, с тим да се поруше сви мостови на Великој Морави, да се бране прелази на правцу Свилајнца, Жабара и Пожаревца и да се затвори Багрдански теснац. Због тога што је ситуација на фронту била неповољна за 5. и 4. армију, Врховна команда наредила је 1. и 2. армији да повуку јединице из Бачке и Барање на десну обалу Дунава и Драве.³³

Немци су 10. априла овладали целом Македонијом, изузев југозападних области, где су југословенске трупе још пружале отпор, спречавајући немачке оклопне и моторизоване јединице да се споје са

³² В. Терзић, *Југославија ...*, 476–477.

³³ *Други светски рат*, 459–462; М. Зеленика, н.д., 220–222.

италијанским снагама у рејону Дебра и Струге. Извиђачки делови СС моторизоване дивизије „Адолф Хитлер” продрли су у Грчку, заузели Флорину и дошли у додир са британским трупама. У долини Велике Мораве снаге немачке III ударне групе заузеле су Параћин, Ћуприју и Јагодину и тиме одсекле делове 5. армије, који су се налазили источно од Велике Мораве. На фронту Прве групе армија ситуација се још више погоршала због општег напада немачке 2. армије, која је брзо разбила деморалисане остатке 4. и 7. армије. Тога дана увече немачке трупе ушле су у Загреб, где је проглашена Независна Држава Хрватска. Догађаји од 10. априла изненадили су и генерала Петровића и команданта 4. армије генерала Душана Трифуновића које су заробиле усташе у Петрињи.³⁴ Командант 2. групе армија генерал Милутин Недић у свом извештају 10. априла сугерише дивизијском генералу Радивоју Јанковићу: „Да је дошао моменат услед несигурне ситуације код трупа 4. армије, да се трупе 2. групе армија повуку на југ са крајњим циљем поседања Босанских планина.”³⁵

Пошто су Италијани из Ријеке без отпора продирали на југ, командант Северног сектора поморске одбране у Шибенику наредио је да се униште све зграде команде и радио-станица и потопе сви бродови додељени сектору. Увече 10. априла стање југословенске војске било је критично: трупе 3. армијске области и 4. армије готово да нису постојале; 2. и 7. армија и трупе приморских области биле су у распадању; 5. армија била је делом опкољена, а делом са југа угрожена; 6. и 1. армија биле су угрожене што је убрзало њихово повлачење, док је 3. армија у северној Албанији постигла много слабије резултате него што је очекивано. Немајући увид у развој операција, нити сазнање о стању трупа, Врховна команда је тога дана издала директиву број 120 и наредила да се брани линија: Јадранско море (код Скадра) – Проклетије – Копаоник – Крагујевац – Београд – Сава – Уна. Наређење није имало никаквог реалног основа нити је било у вези са ситуацијом. Немци су прешли или обишли означене положаје пре него што су остаци југословенских јединица могли да их поседују.³⁶

Позитиван пример доброг командовања дао је командант Друге групе армија генерал Милутин Недић који је, 11. априла, издао наређење командантима 1. и 2. армије: „Из искуства, које се има из досадашњих борби”, непријатељске оклопне и моторизоване једини-

³⁴ М. Бјелајац, „Савска дивизија ...”, 146.

³⁵ *Aprilski rat 1941, zbornik dokumenata*, knj. 2, Документ бр. 184: „Izveštaj komandanta 2. grupe armija jugoslovenske vojske od 10. aprila 1941. o situaciji na frontu”, 539–540.

³⁶ *Други светски рат*, 467; М. Зеленика, 223.

це, често и не нарочито јаке, могле су релативно брзо да продру кроз наше линије, само због тога што су команданти наших трупа најчешће заузимали широке фронтове без потребне дубине. Пошто непријатељ готово искључиво надире само комуникацијама и то у „првом реду добрим,” артиљерија и аутоматска оруђа треба да буду распоређена по дубини у више узастопних линија. „На тај начин непријатељ ће много дуже времена наилазити на врло снажан отпор у току свога продирања”³⁷

Већи део југословенских јединица се од 11. до 13. априла налазио у распаду, због чега није било никаквих могућности да се поступи по директиви Врховне команде од претходног дана. Сем тога, 11. априла отпочео је општи напад италијанске 2. армије са граничног фронта према Словенији и Хрватској, мађарских трупа на фронту Барање и Бачке и немачких снага из румунског дела Баната. Од 11. до 13. априла продужено је концентрично наступање непријатељских снага. Трупe Треће групе армија и 5. и 6. армија пружиле су нешто отпора Немцима који су продирали са југа и истока, али због повлачења Друге групе армија на десну обалу Саве и распада Прве групе армија, то није утицало на даљи ток операција. Немачке и италијанске трупе надирале су без отпора и до 13. априла заузеле Војводину и Словенију, а Хрватску и западну Босну до линије Карлобаг–Госпић–Бихаћ–Костајница. У напуштени Београд, 12. априла увече, ушле су немачке трупе. Истовремено су јединице немачке 2. армије продрле у северну Босну код Босанског Шамца и Босанског Брода.³⁸

Од 14. до 18. априла дошло је до потпуног расула југословенске војске на свим фронтовима. Немоћна да утиче на измену ситуације, југословенска влада је на седници 13/14. априла одлучила да напусти земљу, одређујући генерала Данила Калафатовића, дотадашњег команданта позадине, за новог начелника штаба Врховне команде. Предајући дужност начелника штаба Врховне команде, генерал Симовић издао је генералу Калафатовићу писмено наређење да одмах затражи примирје са немачко-италијанским снагама, наводно да би се добило на времену и олакшала ситуација војске. У ствари, било је то наређење за капитулацију. Новоименовани начелник штаба Врховне команде истог дана је предузео мере ради закључења примирја и издао одговарајуће наређење командантима група армија и армија. Међутим, Немци и Италијани нису прихватили понуђено

³⁷ *Aprilski rat 1941*, knj. 2, Документ бр. 198: „Naređenje Štaba 2. grupe armija jugoslovenske vojske od 11. Aprila 1941. Komandantima prve i druge armije za veće grupisanje snaga po dubini radi uspešnijeg zaprečavanja komunikacija”, 568–569.

³⁸ В. Терзић, *Југославија ...*, 542–545.

примирје, већ су наставили наступање захтевајући безусловну капитулацију југословенске војске. Италијани су 15. априла заузели Сплит, док су Немци продрли у Краљево, Ужице и Сарајево. Седамнаестог априла Италијани су ушли и у Боку Которску. Читава флота и остали бродови ратне морнарице, осим једне подморнице и две моторне торпиљарке, које су успеле да се повуку, и разарача „Загреб“, који су поручници бојног брода Милан Спасић и Сергеј Машера уништили, пали су неоштећени у италијанске руке.³⁹

Александар Цинцар-Марковић, министар иностраних послова владе која је оборена 27. марта, и генерал Радивоје Јанковић потписали су 17. априла безусловну капитулацију, а 18. априла у 12. часова обустављене су даље борбе. Југословенска војска је већим делом одведена у заробљеништво. Транспортовање више од 350.000 југословенских ратних заробљеника у немачке заробљеничке логоре трајало је до краја јула 1941. године. Територија Југославије је, према Хитлеровом упутству, подељена између Немачке, Италије, Мађарске, Бугарске и Албаније. У Црној Гори и Србији успостављене су комесарске управе.⁴⁰

Исход рата и судбину југословенске војске одлучила су три немачка напада, изведена са кружне основице: 6. априла у Македонији, 8. априла у Србији и 10. априла у Хрватској. Већ првог дана рата план Р-41 био је компромитован; дан касније, када су 7. априла Немци заузели Скопље, постао је неизводљив. Више није било могуће повлачити се на југ. Југословенске трупе биле су убрзо раскомадане, опкољене, без везе, комора и вођства. До брзог продора немачких клинова дошло је због тога што се у југословенској војсци сматрало да положаји артиљерије треба да буду ван домета противничких тенкова, а да се само поједина оруђа могу употребити за противтенковску одбрану. У томе се огледала фаталистичка брига за топове, раније најскупље оружје, које се није смело губити. И док су немачке оклопне колоне олако продирале у дубину земље, газећи као од шале оно неколико противтенковских оруђа на која су наилазиле, главнина југословенске артиљерије налазила се далеко ван путева на које није могла дејствовати. Било је јасно да владајуће уџбеничке тактике, које су препоручивале држање кључних положаја на висовима, нису могле спречити Немце да продру комуникацијама и заузму центре, што је онемогућавало повезан отпор југословенске војске.

³⁹ Други светски рат, 486.

⁴⁰ В. Терзић, *Југославија ...*, 605–608; Slobodan D. Milošević, „Zarobljavanje vojnika Kraljevine Jugoslavije u Aprilskom ratu”, *Војноисторијски гласник*, 1 (1991), 169.

Пошто је уочио рад немачких нападних клинова, командант Друге групе армија генерал Милутин Недић издао је, 11. априла, наређење командантима 1. и 2. армије: „Из искуства, које се има из досадашњих борби, непријатељске оклопне и моторизоване јединице, често и не нарочито јаке, могле су релативно брзо да продру кроз наше линије, само због тога што су команданти наших трупа најчешће заузимали широке фронтове без потребне дубине. Пошто непријатељ готово редовно надире само комуникацијама и то у првом реду добрим, по тој дубини треба да буду распоређена артиљерија и аутоматска оруђа у више узастопних линија. На тај начин непријатељ ће много дуже времена наилазити на врло снажан отпор у току свога продирања. При досадашњем поступку код широких фронтова, а мале дубине, у дејству у којем учествује мали број оруђа на путу и непосредној околини, док остала десно и лево остају потпуно без дејства, а услед тога непријатељ при даљем надирању не наилази ни на какав отпор.”⁴¹

Воља за отпором, која је и поред осећаја инфериорности прожимала већи део трупа, могла се боље искористити. Многобројни су примери изванредне упорности појединих јединица, старешинског кадра и војника. Врховна команда, захваћена одраније капитуланством, изгубила је контролу над операцијама још од првог дана рата, а наређења је издавала не познајући ситуацију на терену, само да би са себе скинула одговорност. Догађаји су се тако брзо развијали да су и наређења нижих старешина била превазиђена пре него што су стигла до јединица. Уместо да наставе борбу, опкољене и одсечене југословенске јединице су се осипале, нестајале и предавале.

Ипак, 27. март и Априлски рат имали су велики историјски значај у националним и општим оквирима Другог светског рата. Значајно је да је због Априлског рата Хитлер одложио напад на СССР, што су Совјети искористили да се боље припреме за одбрану. Што је још значајније, демонстрације у градовима широм Југославије, до којих је дошло непосредно после пуча 27. марта, показале су да народ више није желео пасивно да посматра промене режима, већ да сам одлучује о својој судбини. Како каже историчар Бранко Петрановић: „Српски народ је 27. марта недвосмислено изразио своје антифашистичко, антигерманско и слободарско расположење”.⁴²

⁴¹ *Априлски рат 1941*, *zd*, knj. 2, Документ бр. 198: „Naređenje Štaba 2. grupe armija jugoslovenske vojske od 11. Aprila 1941. Komandantima prve I druge armije za veće grupisanje snaga po dubini radi uspešnijeg zaprečavanja komunikacija”, 568–569.

⁴² Branko Petranović, „Srbija 1941 – Metodološki okvir”, *Vojnoistorijski glasnik*, 2 (1991), 33.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори

Војни архив у Београду, Пописник 17.

Објављени извори

Aprilski rat 1941, zbornik dokumenata, priredio Antun Miletić, knj. 2, Beograd: Vojnoistorijski institut, 1987.

Литература

Bjelajac, Mile. *Vojska Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918–1921*. Beograd: Narodna knjiga, 1988.

Bjelajac, Mile. *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922–1935*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1994.

Bjelajac, Mile. *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918/1941*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2004.

Bjelajac, Mile. „Savska divizija u Aprilskom ratu 1941. godine”. *Vojnoistorijski glasnik*, 1 (1991), 125–158.

Денда, Далибор. „Југословенски тенкисти у Априлском рату”, *Војноисторијски гласник*, 2 (2009), 78–96.

Денда, Далибор. *Шлем и шајкача, војни фактор и југословенско-немачки односи (1918–1941)*. Нови Сад: Матица Српска, 2019.

Денда, Далибор. *Тенкисти Краљевине Југославије*. Београд: Медија центар „Одбрана” и Институт за стратегијска истраживања, 2020.

Денда, Далибор. *Ауто-јединице у Југословенској војсци (1918–1941)*. Београд: Медија центар „Одбрана” и Генералштаб Војске Србије, Управа за логистику, 2021.

Други светски рат (преглед ратних операција), књ. 1. Београд: Војни историјски институт ЈНА, 1957.

Зеленика, Милан. „О операцијама у Југославији 1941. године”. *Војноисторијски гласник*, 4 (1951), 198–227.

Коло, Александар И. „Поморско ваздухопловство југословенске Краљевске морнарице у Априлском рату”, у : *Сто година српског војног ваздухопловства*, књ.-1, Уредник: Драгана Марковић, 131–157, Београд: Медија центар „Одбрана”, 2014.

Mikić, Vojislav. „Vazduhoplovstvo u Aprilskom ratu 1941. godine”, *Vojnoistorijski glasnik*, 1 (1991), 85–124.

Милетић, Марко Б. „Утврђивање границе Краљевине Југославије (1935–1941)”. *Војноисторијски гласник*, 1 (2017), 71–91.

Milošević, Slobodan D. „Zarobljavanje vojnika Kraljevine Jugoslavije u Aprilskom ratu. *Vojnoistorijski glasnik*, 1 (1991), 159–176.

Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, књ. 1. Београд: Нолит, 1988.

Petranović, Branko. „Srbija 1941 – Metodološki okvir”. *Vojnoistorijski glasnik*, 2 (1991), 29–47.

Petranović, Branko. *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*. Београд: Vojnoizdavački i novinski centar, 1992.

Терзић, Велимир. *Југославија у Априлском рату 1941*. Титоград: Графички завод, 1963.

Terzić, Velimir. *Slom Kraljevine Jugoslavije*, 1–2. Београд: Narodna knjiga; Ljubljana: Partizanska knjiga; Titograd: Pobjeda, 1982.

Ulepić, Zdenko. *Ratno vazduhoplovstvo u Drugom svetskom ratu*, Београд: Vojnoizdavački zavod, 1974.

Col. Dr. Slobodan Djukic, Assistant Professor

Military Academy, University of Defense

Belgrade, Republic of Serbia

Email: slobodan.djukic@va.mod.gov.rs

THE YUGOSLAV ARMY IN THE APRIL WAR OF 1941

(Summary)

The Kingdom of Yugoslavia found itself in a difficult position at the beginning of World War II. The internal antinomies caused by unresolved national and political issues reflected badly on the state of the military. The Yugoslav Army was unprepared for a modern war. The military factories in Yugoslavia only produced a segment of light weapons and ammunition, bombs and basic equipment. The active officer staff was few in numbers, which hindered the transition of the peacetime armed forces into the state of war. The military measures that were undertaken were inadequate, inefficient and implemented without a clear plan. The Yugoslav Army's war plan, called R-41, was ill-suited for the situation. It became obvious that three thousand kilometers of state borders were undefendable against a far superior enemy. On April 6th, 1941 Germans launched an attack on the Kingdom of Yugoslavia. The outcome of the war and the faith of the Yugoslav Army were decided by three German attacks, performed from a circular base: in Macedonia on April 6th, in Serbia on April 8th, and in Croatia on April 10th. German and Italian troops advanced rapidly, and by April 13th they took Vojvodina, Slovenia, Croatia and Western Bosnia. German troops entered deserted Belgrade on the eve of April 12th. The unconditional capitulation was signed on April 17th, and the entire fighting ceased on April 18th, at 12 PM. The majority of the Yugoslav Army was taken into captivity.

KEY WORDS: April War of 1941, Royal Yugoslav Army, World War II